

Святослав ВЕРБИЧ

АРХАЇЧНА ГІДРОНІМІЯ ЧЕРНІГІВСЬКО-СУМСЬКОГО ПОЛІССЯ

У статті запропоновано фрагмент етимологізації архаїчного гідронімікону Чернігівсько-Сумського Полісся – давньозаселеного українського ареалу, зокрема здійснено структурно-семантичний аналіз гідронімів *Брак*, *Дива*, *Знобівка*, *Знори*, *Ірна*, *Клюс*.

Ключові слова: *апелятив*, *гідронім*, *реконструкція*, *східнополіський говір*.

Географічно Чернігівщина й Сумщина – це складники Лівобережного Полісся, що відрізняється від Правобережного як своєю фізιοграфією (менше заболочене й заліснене), так й історією. Це окремий історичний регіон, на теренах якого проживали сіверяни – східнослов'янське плем'я, що заселяло землі в бас. Десни, а також над верхньою течією Сейму. Саме тут в XI ст. сформувалося досить сильне Сіверське, або Новгород-Сіверське князівство [ЕУ 8: 2824]. Прикметно, що згаданий ареал входить у зону архаїчного східнополіського говору, який зберіг чимало реліктових рис передусім лексичного рівня [Желязняк: 698-699]. Історія зазначеного регіону не могла не відбитися на його топоніміконі, особливо ж на гідронімії, яка, порівняно з іншими онімними класами, найбільшою мірою зберігає давній лексичний фонд, почасти не збережений в апелятивному словникові. Чимало з власних назв водойм Чернігівщини та Сумщини писемно засвідчені вже в ранньому середньовіччі, що надійно підтверджує «Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі». Це, зокрема, гідроніми *Вирь*, *Льк(ъ)на*, *Остер*, *Рахъна* [ЕСЛГНПР: 31, 35-36, 83, 115] та ін.

Предметом нашої уваги в пропонованій статті є дослідження архаїчних гідронімів Чернігівсько-Сумського Полісся, які зберегли у своєму складі апелятивну лексику ще праслов'янської доби, а її об'єктом – етимологічна інтерпретація назв водойм *Брак*, *Дива*, *Знобівка*, *Знори*, *Ірна*, *Клюс*.

Брак – назва р., п. Остра л. Десни л. Дніпра; гирло нижче р. Молофи; Козелецький р-н Чернігівської обл. [СГУ: 68]. Відповідником аналізованому гідроніму в межах України можна вважати назву р. *Браки* (пр. Згару п. Пд. Бугу; Вінницька обл. [СГУ: 68]), яка, щоправда, має множинну структуру. Як споріднені розглядає ці гідроніми і Л.Т. Масенко, припускаючи мотивацію їхніх основ незафіксованим географічним терміном *брак*, на реальність якого вказує, на її думку, діал. (поліськ.) *брач* 'торф'яна яма' [Масенко: 17]. До наведеного

Ономастика ✍

переліку треба включити й блр. *Брак* – гідронім у бас. Сожу [Vasmer I: 205]. З приводу згаданого *брач* зауважимо, що сема ‘торф’яна яма’, напевно, вторинна до якоїсь іншої, про що свідчить друге значення цього апелятива – ‘заболочена низовина на місці висохлої річки’ [Черепанова: 34]. Погоджуємося з Л.Т. Масенко щодо вибору словотвірної моделі, за якою виник гідронім *Брак(и)*, однак лише така констатація не дає змоги розкрити внутрішньої (генетичної) природи самого апелятива. Очевидно, треба відкинути як неймовірний із погляду мотивації семантики гідронімооснови зв’язок назви *Брак* із поліськ. *брак* ‘рештки згорілого дерева, соломи’ [Лисенко: 35], не кажучи вже про лексеми *брак* ‘нестача чогось’ чи *брак* ‘набір до війська, призов’ [ЕСУМ 1: 244]. Привертає увагу, однак, діал. (поліськ.) *брак* ‘гнійне виділення’, пор. відповідно місц. *тече брак* [Лисенко: 35], що дає підстави припускати для географічного апелятива *брак* стрижневе значення ‘рідина, течія’. На нашу думку, можливий такий напрям пошуків генетичних зв’язків апелятива *брак*: ідеться про місцевий розвиток кореневого *a* з *ε* після *p*, що, до речі, підтверджує і «Атлас української мови» [АУМ: №127], тобто *брак* < *бряк* < *брякати*, яке, крім значення ‘стукати, дзвеніти’, в українській та інших слов’янських мовах реалізувало сему ‘набрякати вологою, розбухати’, пор., наприклад: укр. *брякнути* ‘розбухати’, діал. *бр’акнути* ‘т. с.’ < псл. **bręknŏti* < **brękati* [ЭССЯ 3: 22-23]. Таке припущення підтверджують і білоруські факти, пор. структуру гідроніма *Брак* і блр. діал. *бракнуть* ‘набухати’ [ЭСБМ 1: 377].

Дивá (Р. в. – *и*) – назва р., пр. Ревни л. Снову п. Десни л. Дніпра; с. Жадове Семенівського р-ну Чернігівської обл. [СГУ: 170]. Гідронім має формальні паралелі в бас. Західної Двіни – блр. *Дзіва*, у південно-східних Родопах – болг. *Дивата вода* [Казлова: 26-27]. Очевидно, до наведеного переліку треба додати ще й блр. *Див* – гідронім у колишній Вітебській губ., рос. *Диво* – лімніонім на Смоленщині [Vasmer I: 590-591]. Білоруська дослідниця Р.М. Козлова для українських назв річок *Дива*, блр. *Дзіва* і болг. *Дивата вода* як найбільш імовірний припускає зв’язок із псл. **divь*, що реалізував сакральну семантику, не відкидаючи, щоправда, можливості іншого тлумачення зазначених назв – у гнізді **divь(jь)* ‘дикий’ [Казлова: 26-27]. На нашу думку, згадані назви, зокрема поліську *Диву*, перекондівіше тлумачити якраз у колі похідних етимологічного гнізда **divь* ‘дикий’, як-от укр. *дивий* ‘дикий’ [ЕСУМ 2: 65]. Підставою для висловленого припущення слугують такі чинники: 1) за умови зв’язку гідроніма *Дива* з теонімом *Див* структура назви цієї річки мала б форму *Див’я*, пор. відповідно рос. *Дивья* – назва поселення на однойменній річці в колишній Пермській губ. [RGN III: 17], або *Дивова*; 2) топонімооснова *Див-*, семантика якої мотивована значенням ‘дикий’, не ізольована в якомусь одному ареалі, пор., наприклад, похідний чес. ойконім

Divec < ст.-чес. *divi* ‘дикий’ [Profous I: 388]; 3) типологічно споріднені власні географічні назви на *Дик-* (*divь* етимологічно пов’язане з **dikъ* [ЕССЯ 5: 35-36]) представлені на значному слов’янському обширі, пор. відповідно укр. *Дика Зворина* – пот. у бас. Тиси на Закарпатті [СГУ: 170], численні рос. гідроніми *Дикая, Дикое* в різних регіонах, блр. лімроніми *Дикое* в колишній Мінській губ. [Vasmer I: 592], пол. *Dzika Rzeka, Dzika Woda, Dzik* Potok* у бас. Вісли [HW: 24, 105, 127], похідна болг. *Дичина* (< псл. *dikъ* ‘дикий’ [Дуриданов: 358]). Щодо ймовірної ознаки, яка мотивувала семантику гідронімооснови *Див-* / *Дик-*, то такою, як слушно відзначав І. Дуриданов, могла бути ‘бурхлива річка’ [Дуриданов: 358], оскільки інше топографічне значення ад’єктива *дикий* – ‘пустельний, глухий’ [СУМ II: 274] – більше характеризувало неводні об’єкти. Для пропонованого пояснення не є перешкодою і дещо незвичний наголос гідроніма *Дива́*, який не вважаємо первинним, оскільки його не підтверджують матеріали експедиційних записів [СГУ: 170].

Знобівка – назва р., л. Десни л. Дніпра; нп Рожковичі, Зноб-Новгородське, Голубівка і Порохонь Середино-Будського р-ну Сумської обл.; варіанти *Знобь, Зноба* [СГУ: 215]. Сучасний гідронім вторинний, на що вказує як його словотвірна структура, так і місцеві варіанти. Аналогічну думку висловлює і А.П. Корепанова, наводячи як самостійну форму *Зноб* (у дужках *Знобівка* [Корепанова: 57]). Назву *Зноб* доцільно етимологізувати в системі спорідненої апелятивної лексики на зразок: укр. діал. (бойк.) *знобитися* ‘мерзнути’ [Онишкевич 1: 316], рос. *знобь, зноб* ‘озноб’ тощо [Фасмер II: 101]. Відповідно в основі гідроніма *Зноб* можна вбачати незасвідчений у діалектних джерелах географічний апелятив *зноб* ‘вода, яка морозить’, ‘холодна вода’. Пор. ще болг. діал. *озноба* ‘паморозь’, *зноба* ‘хвороба’, д.-рус. похідне *ознобление* (XIII ст. [Черных I: 327]), чес. *oznoba* ‘обмороження’ [Фасмер II: 101], які мотивовані дієслівною основою псл. **znob-* [Черных I: 327]. З огляду на праслов’янський характер основи *znob-* імовірна реконструкція праформи **znoьbь / *znoьbь, *znoба*. Отже, гідронім *Зноб* можна розглядати в колі типологічно споріднених гідронімів із основою *Зимн-*. Цікаво відзначити, що, незважаючи на спільнослов’янське поширення семантики ‘мерзнути’, вона вторинна щодо іншого значення, про що свідчить зв’язок безумовно архаїчної основи і.-є. **g'nobh-* > псл. *znob* з і.-є. *gen-* ‘народжувати’ [Трубачев: 89].

Зно́ри – назва р., л. Сейму л. Десни л. Дніпра; с. Горохове Коропського р-ну Чернігівської обл. [СГУ: 215]. Як засвідчує доступний матеріал, ідентичного досліджуваній назві географічного апелятива не зафіксовано, однак його можна відновити в колі таких споріднених лексем, як-от: укр. діал. (бойк.) *зворичити* ‘порити’ [Онишкевич 1: 316], рос. діал. *изворить*

‘порити ходами, норами’, ‘зробити дірку’ [СРНГ 12: 159-160], пор. також гідронім *Изнорин* у колишній Псковській губ. [Vasmer II, 126]. Отже, *Знори* < *знори* < *зпор(a)* < *ъзпоръ* / *ъзнора*. Підстави для реконструкції праслов’янського архетипу дає видозмінена архаїчна структура слова (дериват із префіксом *ъз-*), відсутність аналогічного апелятива в сучасних діалектних словниках, натомість його консервація в назві гідрооб’єкта. Прикметно, що цієї проформи не відбито в «Етимологічному словникові слов’янських мов», як, до речі, і твірного для нього *ъзпорити* (зафіксоване лише твірне *noriti*, проілюстроване, до речі, укр. *норити* ‘рити нори’ [ЕССЯ 25: 189]). Щодо значення відновленого апелятива, яке, очевидно, мотивувало семантику основи гідроніма *Знори*, то таким можна припускати ‘річка, яка прориває собі шлях, підмиває береги’. Зауважимо також, що місцева географічна термінологія демонструє лексеми, у яких префікс *з-* розвинувся з праслов’янського *ъз-*, пор., наприклад, *згиб* ‘вигин річки’ [Черепанова: 88] < псл. *jzgybъ* [ЕССЯ 9: 33], *зворот* ‘зворотна течія річки’ [Черепанова 6: 89], що пов’язане з псл. *ъзвортити* [ЕССЯ 9: 99].

Ірна – назва р., п. Снову п. Десни л. Дніпра; Семенівський р-н Чернігівської обл. [СГУ: 223]. Гідронім неодноразово був об’єктом уваги дослідників, які, проте, не однотайні в пошуках його етимона. Це спонукає ще раз критично осмислити доробок попередників і спробувати з’ясувати його етимологію. Назву *Ірна* неможливо аналізувати поза зв’язком із гідронімом *Ірпінь*, на що неодноразово вказували дослідники. Наскільки відомо, раніше від інших про походження назви *Ірна* висловився польський мовознавець Т. Лер-Сплавинський, що пояснював її як утворення із секундарним *i* від первинного *Ръра* (для гідроніма *Ірпінь* пор. промовисті форми *Рреі́*, *Орреі́*) < псл. *рър-* ‘рити’. Із такою версією не погоджується київська дослідниця І.М. Железняк, зазначаючи, що чітке, на перший погляд, тлумачення Т. Лера-Сплавинського хвибе відсутністю переконливого семантичного (мотиваційного) пояснення гідронімооснови. На її думку, основним для етимологізування гідроніма *Ірпінь* є варіант *Pierna* (*Ripna*), який дослідниця розглядає серед начебто генетично споріднених гідронімів *Pernica* (бас. Драви, Словенія), *Perno* (бас. Сави, Хорватія), *Пирница* в Греції та ін. Наведені назви ілюструють давньоєвропейський гідронімний тип *Pir-n-* < і.-є. *pī-* ‘пити’. Українська *Ірпінь* < *Pirъna* > *Рърпінь* (метатезний варіант [Железняк: 141-144]).

Інший польський лінгвіст К. Мошинський назву *Ірна* й *Ірпінь* також пояснює на основі псл. *рър-* ‘копати, рити’, залучаючи, зокрема, як ілюстративну лексику з голосним *у* в корені: укр. *рупа* ‘яма, викопана в землі’, серб. і хорв. *rupa* ‘яма’, словн. *rupa* ‘яма, діл, у якому є джерело’, чес. *rupa* ‘печера’ [Moszyński: 176-177]. Із цією

думкою погоджуються В.М. Топоров і О.М. Трубачов [Топоров, Трубачов: 218]. Через декілька років О.М. Трубачов підтвердив свою позицію, дещо уточнивши її: гідронім *Ірпінь* сягає, найімовірніше, псл. *гър-*, хоча бракує лексичних даних для ілюстрації цієї основи як архаїчного варіанта до слов'янського *гир* 'яма' [Трубачев²: 209]. До думки К. Мошинського про походження гідроніма *Ірпінь* від псл. *гър-* схилився також знаний славіст і балтист А.П. Непокупний [Непокупний: 157].

Зовсім інакше, порівняно з попередніми інтерпретаторами, гідроніми *Ірпінь* та *Ірпунця* пояснює білоруська дослідниця Р.М. Козлова. На її думку, ці назви є видозміненими формами від первинного *Върп-* (унаслідок відпадиння так званого малоенергійного з погляду артикуляції початкового *в-*), що, зокрема, підтверджує болг. діал. *върпина* 'глибоке місце в річці', серб. і хорв. *врпа*, ст.-сл. *врѣль* 'т. с.' < псл. *въргъ / въгра*. На підтримку своєї гіпотези Р.М. Козлова залучає рос. гідронім *Арпа* (бас. В'ятки), блр. топоніми *Орпа*, стверджуючи, що редукція анлаута, тобто втрата початкового *в-*, характеризує всю східнослов'янську територію [Козлова: 133-136]. Аналогічно пояснює гідронім *Ірпа* й В.П. Шульгач [Шульгач¹: 55].

Вважаємо, що немає достатніх підстав відкидати версію про пояснення гідроніма *Ірпа*, а також похідних форм *Ірпунця* й *Ірпінь* у колі лексики гнізда псл. *гър-* 'копати, рити', на що вказували згадані вище дослідники. Навпаки, низка лінгвістичних аргументів якраз свідчить на її підтримку:

1. Поява початкового *І-* в назві зумовлена занепадом редукованого *ъ* після приголосного *р* – як результат компенсації втрати сонорним складотворчості, пор., наприклад, гідроніми *Ірва* (бас. Стиру) < *Ръва* < *гъвати* [Шульгач¹: 237], *Рдица* з варіантом *Ордица* (бас. Дніпра) < *Ръд-* [Топоров, Трубачев: 220], *Ірдинь* із варіантом *Рдень* (бас. Дніпра) < *Ръд-* та ін.

2. Попри твердження О.М. Трубачова про те, що бракує лексичних даних для підтримки форми *гър-* як апофонічного варіанта до *руп-* [Трубачев²: 209], зазначимо, що такі дані є, наприклад: укр. *порпати* 'розгрібати, вигрібати', *шарпати* 'рвати' < *по-рпати*, *ша-рпати*, болг. *ръпам* 'різати щось тупими або вищербленими ножицями і серпом', пол. діал. *raprac* 'розгрібати щось' < *ra-rpac*, що розвинулися на базі псл. *гърати* 'рити, рвати' [Варбот: 6-7].

Отже, гідронім *Ірпа* – це фонетично вторинна форма до **Ръпа* < псл. *гъра* як апофонічний варіант до згаданого псл. *гир* 'яма'. Зазначені праформи постали на основі розширення і.-є. гнізда *гир* (*гир-*, *гир-*) 'розривати, роздирати, копати' [Walde II: 251]. Семантику гідронімооснови назви *Ірпа* мотивувало, очевидно, значення 'швидка, бурхлива річка', на що додатково вказує семантичний перехід у споріднених етимологічних гніздах *гир-*

/ *rьp- / *ryp- ‘рити, рвати’ > ‘стрибати’ [Куркина: 100]. У такому структурно-семантичному контексті треба пояснювати й похідні форми *Ірпиця* та *Ірпінь*. Щодо варіантів *Пірна*, *Перна*, нібито показових для етимологізування гідроніма *Ірпінь* (*Ірпень*), то їх досить легко пояснити як вторинні внаслідок метатези: *Перна* < *Рьпена*, *Пірна* < *Рьпіна*.

Клюс – назва р., п. Снову п. Десни л. Дніпра; с. Клюси Щорського р-ну Чернігівської обл.; варіант *Гнила Вода* [СГУ: 254]. Паралелі для цього гідроніма знаходимо в інших регіонах Східної Славії, а також на території Польщі, пор., наприклад, рос. *Клюсы* – топонім у колишній В'ятській губ. [RGN V: 215], пол. *Klusu*, похідні *Klusek*, *Kluska* – гідроніми в бас. Вісли [HW: 26, 184]. Укладачі «Етимологічного словника слов'янських мов» східнослов'янські топоніми розглядають як рефлексії псл. **kl'usa*, **kl'usъ*, які об'єднують лексеми зі значеннями ‘капкан, пастка’, ‘поганий кінь; кобила’, мотивовані дієслівною основою **kl'usati* ‘бігти, бродити’ [ЕССЯ 10: 59-60]. За такого тлумачення незрозуміла семантика гідронімооснови *Клюс*-: як пов'язати назву водойми з конем, що біжить риссю. Щодо назви поселення *Клюси*, то її можна кваліфікувати як множинну форму від антропоніма *Клюс*, пор. ст.-укр. особову назву *Клюсь* (1393 р., 1430 р. [ССУМ 1: 477]. У діалектах української, польської і чеської мов зафіксовано формально і семантично тотожні лексеми *клюдка* ‘лінивий вареник’, пол. *kluska* ‘галушка з тіста’ (сюди ж, очевидно, і діал. *klus* ‘брила глини’ [SJP II: 366]), чес. *kluska* ‘т. с.’, які, однак, сягають не згаданих псл. **kl'usa* / **kl'usъ*, а нім. *Kloss* ‘грудка, скибка; галушка’ [ЕСУМ 2: 468; Boryś: 236]. На нашу думку, гідронімооснову *Клюс*- можна етимологізувати інакше, на що вказують, зокрема, рос. діал. *клюдить* ‘моросити’ [СРНГ 13: 322], в.-луж. *klus* ‘звук під час падіння води’, серб. і хорв. *skl'usiti se* ‘падати’ [Skok II: 105-106]. Якщо стрижевним значенням у наведених апелятивах вважати ‘падати’, то їх треба зводити до ймовірного **kl'upsati*, що згодом розвинулося в **kl'usati*, і далі до і.-є. **kleup-* / **kloup-* ‘бігти, падати’ [ЕССЯ 10: 60], пор. споріднені лит. *klupti* ‘спотикатися, падати’, лтс. *klupt* ‘спіткнутися, перевернутися, впасти’ [ЕСУМ 2: 468]. У цьому разі гідронім *Клюс* < **kl'usъ* < **kl'upsъ* ‘шум від води’. З іншого боку, назву р. *Клюс* можна спробувати пояснити у зв'язку з і.-є. **kleu-*, на основі якого утворилося псл. **kl'usъ* ‘джерело, потік’, пор., наприклад, рос. *ключ* ‘джерело’, похідне *ключевина* ‘болото з непроточного ключа’, ‘сире місце в лісі’ [Черных I: 404], серб. *кључ* ‘рідина, що стрімко тече’ [ЕССЯ 10: 51]. Відповідно *Клюс* < **kl'usъ* ‘потік, струмок’ < **kleu-* з розширювачем -s- кореня. Цілком можливо, що на підтримку саме такого пояснення вказує варіант *Гнила Вода*: ‘потік’ – ‘непроточна вода’ – ‘гнила вода’.

На підставі структурно-семантичного й етимологічного аналізу

гідронімів *Брак, Дива, Зноб (Знобівка), Знори, Ірна, Ключ* можна зробити такі висновки:

1. Усі наведені назви сформувалися на місцевому східнослов'янському (давньоукраїнському) ґрунті, зокрема в ареалі східнополіського говору.

2. Становлення структури цих назв відбувалося протягом тривалого періоду, про що свідчать відповідні фонетичні та словотвірні процеси, які видозмінили їхню первинну форму: *Брак* < *Бряк, Зноб* > *Знобівка, Знори* < *ǰъноръ / ǰънора, Ірна* < *Ръна*.

3. В основі наведених назв відбиті архаїчні географічні апелятиви праслов'янського періоду *divъ(jь), znobъ / znobъ, ǰъноръ / ǰънора, kl'usъ, rъra*.

4. Гідронімікон Чернігівсько-Сумського Полісся сформувався в архаїчній східнослов'янській зоні, а отже – це перспективний матеріал для виявлення слов'янських (протоукраїнських) реліктів.

АУМ Атлас української мови. Полісся, Середня Надніпрянина і суміжні землі. – К., 1984. – Т. 1.

Варбот Варбот Ж.Ж. К реконструкции и этимологии некоторых праславянских глагольных основ и отглагольных имен. I // *Этимология*. 1971 / Отв. ред. О.Н. Трубачев. – М., 1972. – С. 3-19.

Дуриданов Дуриданов И. Заселването на славяните в Долна Мизия и хемимонт по данните на топонимията // *Славянска филология: Докл. и статии за VIII Междунар. конгрес на славистите*. – София, 1978. – С. 353-360.

ЕСЛГНПР *Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі* / Відп. ред. О.С. Стрижак. – К., 1985.

ЕСУМ *Етимологічний словник української мови: У 7 т. / За ред. О.С. Мельничука*. – К., 1982-2006. – Т. 1-5.

ЕУ *Енциклопедія українознавства (перевид. в Україні)* / Гол. ред. проф. д-р В. Кубійович. – Львів, 2000. – Т. 8.

ЭСБМ *Этымалагичны слоўнік беларускай мовы* / Рэд. В.У. Мартынаў. – Мінск, 1978-2006. – Т. 1-11.

ЭССЯ *Этимологический словарь славянских языков: Праславянский лексический фонд* / Под. ред. О.Н. Трубачева. – М., 1974-2005. – Вып. 1-32; Под ред. А.Ф. Журавлева. – М., 2007-2009. – Вып. 33-35.

Железняк¹ Железняк І.М. Гідронімікон Київського Полісся і центральноєвропейський топонімний ареал // *Київське Полісся: Етнолінгвістичне дослідження* / С.С. Бережанська, Н.К. Гаврилюк, В.Д. Дяченко та ін. / Відп. ред. І.М. Железняк. – К., 1989. – С. 130-148.

Железняк² Железняк М.Г. Східнополіський (лівобережнополіський) гівір // *Українська мова. Енциклопедія*. – Вид. 3-є зі змінами і доповн. – К., 2007. – С. 698-699.

Казлова Казлова Р.М. *Беларуская і славянская гідронімія. Праславянскі фонд*. – Гомель, 2002. – Т. II.

Козлова Козлова Р.М. Восточнославянские *Орна, Ирпа* (этимологический комментарий) // Студії з ономастики та етимології. 2007 / Відп. ред. В.П. Шульгач. – К., 2007. – С. 133-141.

Корепапова Корепапова А.П. Словотворчі типи гідронімів басейну Нижньої Десни. – К., 1969.

Куркина Куркина Л.В. Диалектная структура праславянского языка по данным южнославянской лексики. – Ljubljana, 1992.

Лисенко Лисенко П.С. Словник поліських говірок. – К., 1974.

Масенко Масенко Л.Т. Гідронімія Східного Поділля. – К., 1979.

Непокупний Непокупний А.П. Українсько-іносхіднослов'янські взаємозв'язки і паралелі // Гідронімія України в її міжмовних і міждіалектних зв'язках / Відп. ред. О.С. Стрижак. – К., 1981.

Онишкевич Онишкевич М.Й. Словник бойківських говірок: У 2-х ч. – К., 1984.

СГУ Словник гідронімів України / Ред. кол. А.П. Непокупний, К.К. Цілуйко, О.С. Стрижак. – К., 1979.

СРНГ Словарь русских народных говоров / Под ред. Ф.П. Филина и Ф.П. Сороколетова. – М.; Л.; С.-Петербург, 1966-2006. – Вып. 1-40.

ССУМ Словник староукраїнської мови XIV–XV ст. / Ред. Л.Л. Гумецька, І.М. Керницький. – К., 1977. – Т. 1-2.

СУМ Словник української мови / Голова ред. кол. І.К. Білодід. – К., 1970-1980. – Т. I–XI.

Топоров, Трубачев Топоров В.Н., Трубачев О.Н. Лингвистический анализ гидронимов Верхнего Поднепровья. – М., 1962.

Трубачев¹ Трубачев О.Н. К этимологии некоторых древнейших славянских терминов родства (и.-е. *g'enə, rodъ, pleme, obьtjo) // Вопросы языкознания. – 1957. – №2. – С. 86-95.

Трубачев² Трубачев О.Н. Названия рек Правобережной Украины: Словообразование. Этимология. Этническая интерпретация. – М., 1968.

Фасмер Этимологический словарь русского языка. – М., 1964-1973. – Т. I–III.

Черепанова Черепанова Е.А. Народная географическая терминология Чернигово-Сумского Полесья. – Сумы, 1984.

Черных Черных П.Я. Историко-этимологический словарь современного русского языка. – М., 1993. – Т. I–II.

Шульгач¹ Шульгач В.П. Старожитня гідронімія України і праслов'янський ономастичний континуум // Мовознавство. – 2008. – №2-3. – С. 50-61.

Шульгач² Шульгач В.П. Праслов'янський гідронімний фонд (фрагмент реконструкції). – К., 1998.

Boryś Boryś W. Etymologiczny słownik języka polskiego. – Kraków, 2005.

HWHydronimia Wisły. Cz. I: Wykaz nazw w układzie hydrograficznym / Pod red. P. Zwolińskiego. – Wrocław etc., 1965.

Moszyński Moszyński K. Pierwotny zasięg języka prasłowiańskiego. – Wrocław, 1957.

Profous Profous A., Svoboda S. Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny. – Praha, 1947-1957. – D. I-IV.

RGN Russisches geographisches Namenbuch / Begr. von M. Vasmer. – Wiesbaden, 1962-1981. – Bd I-X.

SJP Słownik języka polskiego / Pod red. J. Karłowicza, A. Kryńskiego, W. Niedźwiedzkiego. – Warszawa, 1900-1927. – T. I-VIII.

Skok Skok P. Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. – Zagreb, 1971-1974. – Knj. I-IV.

Vasmer Wörterbuch der russischen Gewässernamen / Begr. von M. Vasmer. – Berlin-Wiesbaden, 1961-1964. – Bd I-III.

Walde Walde A. Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen. – Berlin und Leipzig, 1927-1930. – Bd I-II.

Вербич Святослав.

Архаическая гидронимия Черниговско-Сумского Полесья

В статье представлен фрагмент этимологического анализа архаического гидронимикона Черниговско-Сумского Полесья – древнезаселенного украинского ареала, в частности анализируется структура, реконструируется семантическая мотивация гидронимов Брак, Дива, Знобівка, Знори, Ірна, Ключ.

Ключевые слова: *апеллятив, гидроним, реконструкция, восточнополесский говор.*

Verbycz Svyatoslav

An archaic hydronymy of Chernihiv-Sumy Woodland

In the article a fragment of etymologization of archaic hydronymicon of Chernihiv-Sumy Woodland that is long ago inhabited region proposed. There structural-semantic analyses of the Брак, Дива, Знобівка, Знори, Ірна, Ключ were accomplished.

Key words: *appellative, hydronym, reconstruction, Eastwoodland dialect*